

Marika Gönc, Boris Beja

Univerza v Ljubljani, Naravoslovnotehniška fakulteta, Oddelek za tekstilstvo, grafiko in oblikovanje,
Snežniška 5, 1000 Ljubljana

Od balkanskih motivov do sodobnih grafičnih in tekstilnih objektov v javnem prostoru

From Balkan Motifs to Contemporary Graphic and Textile Objects in Public Space

Strokovni članek/Professional article

Prispelo/Received 10–2025 • Sprejeto/Accepted 1–2026

Korespondenčni avtor/Corresponding author:

Prof. Boris Beja

E-pošta: boris.beja@ntf.uni-lj.si

ORCID iD: 0009-0009-7953-4534

Izvleček

Na temeljih preteklosti in sedanjosti lahko gradimo prihodnost, v kateri sodobna likovna interpretacija etnološke dediščine ostaja pomemben vir navdiha za ustvarjalce na področju tekstila. Tekstilne tehnike se danes srečujejo s sodobnimi tehnologijami, materiali in vsebinami, s čimer se spreminja tudi dojemanje in vrednotenje tekstilnega rezultata. Etnološko izročilo nas nagovarja, da preteklost aktualiziramo ter jo v posodobljenih oblikah približamo sodobnemu uporabniku, obenem pa se z novo rabo materialov in postopkov preoblikujejo tudi likovni vzorci, ki so se nekdaj tkali, vezli ali pletli iz niti. Nit je bila v projektu razumljena kot osnovno sredstvo tekstilnega likovnega izražanja in kot skrita mreža zasnove vzorca, ki vsebinsko interpretira digitalno ilustracijo. Vektorske risbe, zasnovane kot pripomoček pri divinaciji, so izhajale iz zgodb balkanskega geografskega prostora ter se iz naturalističnih upodobitev postopno preoblikovale v abstraktne vzorce, v katerih se prepletajo elementi tkanih preprog čilimov in njihova simbolika. Likovne kompozicije so dopolnjevale tri izbrane barve: rdeča, črna in svetli oker, ki so z omejeno barvno paleto zagotovile vizualno skladnost izvedenih objektov. Vektorski rezultati vzpostavljajo vez med etnološkim izročilom in sodobnim reinterpretiranjem premične dediščine. Njihova materializacija v obliki natisov na cerado za urbane sedalne blazine ter v ročnih vezeninah, ustvarjenih v sodelovanju z društvom Razkrite roke, je omogočila prehod iz ploskovite digitalne grafike v taktilno tridimenzionalno tekstilno obliko. Medinstitucionalno in medgeneracijsko sodelovanje je razširilo ustvarjalni proces v polje skupnostnega dialoga ter poudarilo pomen prenosa obrtnega znanja v sodobni kontekst, kjer tekstil deluje kot povezovalni medij med preteklim in sodobnim, umetniškim in uporabnim.

Ključne besede: tekstilni vzorec, vezenje, kapljični tisk, balkanska tekstilna dediščina, vektorska grafika, prenos obrtnega znanja

Abstract

Building on the foundations of the past and present, we can create a future where modern artistic interpretations of ethnological heritage remain an important source of inspiration for textile creators. Today, textile techniques intersect with modern technologies, materials and content, which also alters the perception and evaluation of textile outcomes. Ethnological tradition encourages us to revitalise the past and present it to modern users in updated forms, while the artistic patterns once woven, embroidered, or knitted from thread



Content from this work may be used under the terms of the Creative Commons Attribution CC BY 4.0 licence (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Authors retain ownership of the copyright for their content, but allow anyone to download, reuse, reprint, modify, distribute and/or copy the content as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publisher. This journal does not charge APCs or submission charges.

are also transformed through new materials and processes. In the project, a thread was understood as a fundamental means of textile artistic expression and as a hidden network of pattern design that interprets the content of digital illustration. The vector drawings, conceived as tools for divination, originated from the stories of the Balkan geographical area and gradually evolved from naturalistic depictions into abstract patterns, intertwining elements of woven kilim carpets and their symbolism. The artistic compositions were enhanced by three selected colours, i.e. red, black and light ochre, which ensured through a limited palette the visual coherence of the objects created. The vector results establish a link between the ethnological tradition and contemporary reinterpretation of movable heritage. Their materialisation as prints on tarpaulin for urban seat cushions and as hand embroidery, created in collaboration with the project members Razkrite roke (Engl. Revealed Hands), enabled the transition from flat digital graphics to tactile, three-dimensional textile forms. Inter-institutional and intergenerational collaboration expanded the creative process into the realm of community dialogue and highlighted the importance of transferring craft knowledge into a contemporary context, where textiles serve as a connecting medium between the past and the present, the artistic and the practical.

Keywords: textile pattern, embroidery, inkjet printing, Balkan textile heritage, vector graphics, craft knowledge transfer

1 Uvod

Področje tekstilnega izražanja znova postaja suvereno področje likovnega posredovanja sporočila. Tekstilni objekti in tekstilne instalacije v sodobnem času konkurirajo risbi, slikarstvu in kiparstvu na vseh pomembnih mednarodnih razstavah in festivalih. V slovenskem prostoru gradi odnos do tekstilne umetnosti Bienale tekstila BIEN [1, 2]. S tekstilom se ustvarjalci vse pogostejše lotevajo arhetipskih vsebin: material, ki je mehak, topel in domač, omogoča vzpostavljanje intimnih, telesno zaznamovanih in hkrati prostorsko razširjenih umetniških izjav v različnih oblikah in kontekstih.

Tekstil se v prostoru manifestira v odnosu do našega telesa. Na eni strani je naša »druga koža«, po drugi strani pa se v obliki umetniških izjav vpenja v različne interierje ali eksterierje, ki jih z lastnim telesom opazujemo, gledamo, vrednotimo in mislimo. V tej prostorski vpletenosti se materializirajo raznolike vsebine, ki jih interpretirajo avtorji na vseh celinah sveta. Geografsko lahko sledimo različnim kulturnim izročilom, bodisi v obliki gradnje vzorca ali pa v izbiri barv. Vsem pa je nekako skupno prepletanje, tkanje in kvačkanje. Tehnike ostajajo na vseh zemljepisnih širinah enake, v izrazu in rezultatih pa sledimo prej

naštetim odstopanjem. V našem prostoru moramo posebej omeniti kolektiv Oloop, ki v svojih delih povezuje rokodelstvo z raziskovanjem vpliva ustvarjalnih procesov na blaginjo posameznika in skupnosti ter vzpostavlja dialog med umetnostjo, oblikovanjem in družbeno odgovornostjo [3, 4]. Eden najodmevnejših projektov je *Ženske, ki vezejo pripoved*. Podobno umetniški par Chiachio & Giannone z monumentalnimi vezanimi postavitvami združuje intimne pripovedi identitete, ljubezni in družine z aktualnimi vprašanji družbene raznolikosti ter skupnostnim sodelovanjem, kot pri projektu *Celebrating Diversity* [5, 6]. Umetnostnozgodovinsko je pomembna dediščina šole Bauhaus s tekstilnimi eksperimenti, ki zlasti z delom Gunte Stölzl potrjuje, da je tekstil že desetletja pomembno raziskovalno področje sodobnega oblikovanja, v katerem se tehnično znanje združuje z umetniškim eksperimentom in abstraktno kompozicijo [7].

Pri raziskovalno-umetniškem projektu so bili na začetku zastavljeni tudi naslednji cilji:

Ustvarjanje likovnih interpretacij v obliki abstraktnega vzorca.

Rušenje stereotipov in zavedanje raznolikosti identitet.

Medkulturno in medgeneracijsko povezovanje.

Fizična izvedba in prenos likovne predloge iz digitalnega prostora v realni objekt. Povezati grafično ustvarjalnost in oblikovanje z uporabnim predmetom.

Javna predstavitev in implementacija objektov v javni prostor, kjer bodo na voljo uporabnikom.

2 Teoretični okvir

2.1 Primeri dobrih praks

2.1.1 Bienale tekstila BIEN

Bienale tekstila BIEN je v leta 2025 pripravil svojo tretjo edicijo. Vsebina zadnjega bienala je tekstilno izražanje vsebinsko povezala z naslovom Zrak. Kurator bienala Lovro Ivančič je poudaril, da zrak ni in ne more biti ločen od kulture, prostora, telesa ali preteklosti ter da je medij gibanja, ritma in življenja. Vse te karakteristike ustrezajo tudi tekstilnemu umetniškemu objektu, ki se je v različnih prostorskih variacijah predstavljal na različnih prizoriščih [1, 2].

Organizatorji bienala s predstavitvijo avtorjev in njihovih del opozarjajo na pomen tekstilnih tehnik in priložnosti, ki jih tekstil ponuja za posredovanje likovnega sporočila. Razstavnici predstavitevni format dopolnjujejo različne delavnice, okrogle mize in predstavitve, s katerimi širšo javnost ozaveščajo o tovrstnem področju ustvarjalnosti. Mednarodna udeležba avtorjev pa v naš prostor vnaša raznolikost in pestrost, s katero se lahko na različnih lokacijah seznanjamo s praksami, ki nastajajo v globalnem umetniškem sistemu in za izraz uporabljajo tekstil kot medij posredovanja sporočila.

2.1.2 Oloop – Tekstilna skupnost za blagor

Kolektiv Oloop sestavljajo tekstilne umetnice Tjaša Bavcon, Katja Burger Kovič in Jasmina Ferček, ki pod tem imenom delujejo od leta 2003. Znanje in izkušnje so pridobile doma in v tujini ter ga v dveh desetletjih nadgradile na presečišču umetnosti, oblikovanja ter družbeno angažiranih in participativnih praks. Njihovo delovanje presega tradicionalne meje oblikovanja. Skozi tekstilno umetnost, sodobne prostorske instalacije in trajnostne produkte ustvarjajo izkušnje, ki po-

vezujejo tradicijo in sodobnost, nagovarjajo čustva in obravnavajo družbeno relevantne teme. Posebno pozornost namenjajo raziskovanju pomena rokodelstva in vpliva ustvarjalnih procesov na blagor posameznika in skupnosti. V središču njihovih projektov so ljudje. Z delavnicami, izobraževanjem in družbeno angažiranimi pobudami gradijo mostove med umetnostjo in vsakdanjim življenjem, povezujejo različne skupnosti, spodbujajo sodelovanje ter raziskujejo vpliv oblikovanja na zdravje, ekologijo, trajnost in identiteto. Njihovo delo je bilo večkrat mednarodno prepoznano, med drugim tudi z nagrado Red Dot Award. Tako je Oloop več kot oblikovanje, je način razmišljanja, ustvarjanja in sobivanja s svetom [3, 4].

2.1.3 Chiachio & Giannone – Participativne tekstilne instalacije

Chiachio & Giannone tvorita umetniški par Leo Chiachio in Daniel Giannone, ki od leta 2003 skupaj živita in ustvarjata v Buenos Airesu. Oba sta akademsko izobražena slikarja, ki sta svojo slikarsko senzibilnost prenesla v ročno vezenje, kjer barvo in potezo čopiča nadomeščata z iglo in nitjo. Njuno delo, pogosto monumentalnih dimenzij, združuje elemente magičnega realizma, humorja in izrazite tehnične virtuoznosti, pri čemer se izražata v različnih materialih in širokem naboru šivov in materialov. Osrednje teme ustvarjanja so družina, identiteta in ljubezen. V svojih tekstilnih portretih pogosto upodabljata sebe in svoje tri jazbečarje, pri čemer reinterpretirata tradicionalni družinski portret, ki ga nadgrajujeta z lastno življenjsko zgodbo. Njuna dela so obenem avtobiografska in univerzalna, saj odpirajo razprave o sodobnih oblikah družine, spolnih vlogah in položaju skupnosti LGBTQ+ v umetnosti in družbi. V svoje projekte pogosto vključujeta tudi skupnostno participacijo. Med najbolj znanimi je projekt Celebrating Diversity, ki sta ga leta 2019 predstavila v Muzeju latinskoameriške umetnosti (MOLAA) v Los Angelesu, kjer je več kot 3000 udeležencev prispevalo vezenine za 36,5 metra dolgo mavrično zastavo, s katero sta umetnika leta 2022 vodila parado ponosa v Long Beachu. Podobne projekte izvajata v sodelovanju z galerijami, muzeji in

kulturnimi ustanovami po svetu, s čimer njuno delo presega galerijski okvir in se uveljavlja kot prostor dialoga, skupnosti in praznovanja raznolikosti. Njune razstave in rezidence segajo od San Diega (Lux Institute, 2020) in Bourgesa v Franciji (Transpalette, 2022) do Čila (Genio Doméstico, 2019), kjer sta izvedla tudi sodelovalno akcijo Bordatón in darovala delo v čast muzeju Violeti Parra. Poleg tekstilnih instalacij kurirata tudi projekte, kot je virtualna razstava CUIR (2021), ki je povezala dvajset kvir (queer) umetnikov iz vse Amerike. Chiachio & Giannone s svojim ustvarjanjem dokazujeta, da je vezenje sodoben likovni jezik, ki omogoča raziskovanje identitete, ohranjanje spomina in graditev skupnosti. Njuno delo združuje tradicionalne tehnike z aktualnimi družbenimi vprašanji in ustvarja prostor, kjer tekstil postane sredstvo za umetniško izražanje, politično refleksijo in vključevanje [5, 6, 8].

2.1.4 Textile Cartographies – Globalna mreža tekstilne pripovedi in participativne umetnosti

Textile Cartographies je mednarodno gibanje, ki se je začelo leta 2022 kot participatorni akcijski raziskovalni projekt, v katerem se tekstilna umetnost uporablja kot sredstvo pripovedovanja zgodb. Projekt koordinira raziskovalna skupina APECV – Research Group on Arts, Community and Education (GriArCE). Mreža trenutno združuje 35 skupin iz 22 držav, v katere so vključene univerze, šole, umetniški kolektivi in različna društva. Vsaka skupina ima enega ali več koordinatorjev, ki skupaj z udeleženci razvijajo akcije in projekte. Ti so zasnovani kot odziv na aktualne globalne izzive, kot so okolje, podnebna pravičnost, socialna pravičnost in trajnost, pri čemer se raziskujejo vizualni diskurzi z uporabo umetnosti in sodobnih tekstilnih tehnologij. Do aprila 2025 je bilo v Textile Cartographies vključenih približno 6000 udeležencev, ki so sodelovali v dejavnostih lokalnih skupin v muzejih, šolah, univerzah, kulturnih ustanovah ter v socialno-zdravstvenih in neprofitnih organizacijah. Tako je mreža primer dobre prakse, kjer tekstil postane orodje za refleksijo, sodelovanje in družbeni dialog na svetovni ravni [9].

2.1.5 Centre for Heritage, Arts and Textile (CHAT) – Tekstilna dediščina in digitalna umetnost

CHAT je muzej tekstilne dediščine v Hongkongu, ki deluje v prenovljenih prostorih nekdanje tovarne bombaža Nan Fung Textiles v Tsuen Wanu. Od odprtja marca 2019 organizira razstave, delavnice in skupnostne programe, s katerimi ohranja materialno in nesnovno tekstilno dediščino ter spodbuja nove ideje in dialoge med dediščino, umetnostjo in oblikovanjem. Identiteta centra izhaja iz osnovne strukture tkanine (osnov in votkov), kar simbolizira njihovo poslanstvo: povezovati različne glasove, discipline in prakse. CHAT se predstavlja kot prostor novih začetkov, kjer se s prepletom umetnosti, oblikovanja in dediščine oblikujejo sodobne interpretacije tekstila. Muzej s tem ne le pripoveduje zgodbo industrijske preteklosti, temveč hkrati izziva konvencionalne predstave o tekstilni umetnosti ter spodbuja raznolike in eksperimentalne prakse. Poleg razstavnih in izobraževalnih dejavnosti CHAT podeljuje tudi raziskovalne štipendije. Namenjene so mednarodnim raziskovalcem, arhivarjem, pisateljem in podiplomskim študentom, ki se ukvarjajo z zgodovino tekstilne industrije Hongkonga in širše. Tako je CHAT muzej tekstilne kulture in laboratorij prihodnosti, ki z inovativnimi pristopi ustvarja prostor za umetniško raziskovanje, skupnostno izmenjavo in trajno valorizacijo tekstilne dediščine [10, 11].

2.1.6 Yarn bombing Los Angeles – Urbana tekstilna intervencija

Yarn bombing Los Angeles (YBLA) je umetniški kolektiv, ki od leta 2010 deluje na presečišču tekstilne umetnosti, ulične umetnosti in urbanih intervencij. Skupina, ki se je razvila iz participatornih projektov »yarn bombinga« v Los Angelesu, deluje v 18th Street Arts Centru v Santa Monici. Njihovo delovanje vključuje javne instalacije, performanse in delavnice, s katerimi razširjajo pojmovanje javne umetnosti ter brišejo meje med rokodelstvom, sodobno umetnostjo in ulično kulturo. Največji projekt kolektiva je bil CAFAM Granny Squared (2013),

pri katerem je več kot 500 sodelujočih iz celega sveta prekrilo pročelje Muzeja obrtnosti in ljudske umetnosti (Craft and Folk Art Museum) z ročno kvačkanimi kvadrati. Po demontaži so prispevki v sodelovanju z ženskimi centri v Los Angelesu dobili novo življenje kot odeje. Kolektiv s svojimi participativnimi pristopi gradi skupnost, sodelovanje in javni dialog, hkrati pa utrjuje tekstil kot medij sodobne umetnosti v javnem prostoru [12].

2.1.7 Bauhausova dediščina tkanja

Tekstilna znanja preteklosti so spretno izrabile in vnovično oživile udeleženke Weimarske šole Bauhaus. Vezene in pletenine so nastajale na poglobljenih študijah kompozicije, barvnih odnosov in oblikotvornosti, ki so najprej nastajali na papirju ali platnu. Prek gradiva spoznavamo, da so te najprej nastajale s klasičnimi izrazi, bodisi s pomočjo risbe ali v slikarskih tehnikah akvarela, suhih barvnih svinčnikov ipd. Tekstilije so bile ustvarjene s pomočjo geometrijskih oblik, kjer pravokotnike dopolnjujejo tudi rombi, trikotniki in krogi. Kompleksnost kompozicije in razširjeno barvno lestvico je eksperimentalno ustvarila Gunta Stözl. Tekstilnemu izročilu je dodala umetniški predznak, kar je rezultiralo v obliki tekstilij in sodobnih tapiserij, pri čemer pa sledimo tudi oblikovanim eksperimentom na in v tkanih elementih v dela [7].

2.2 Motivi in barve Balkana

Čilim je tkana preproga, pri kateri se na obeh straneh prikazuje enak motiv, torej jo lahko kot »pozitiv« uporabljamo na obeh straneh tekstilnega izdelka. Perzijsko poimenovanje za tovrstno tkano preprogo je *palas* [13]. Za vse preproge je značilna dualnost, ki se kaže v tehniki in izvedbi motiva ter simboliki upodobljenih motivov. V slednji se **totemski plemenski motivi** povezujejo z verskimi znaki, simboliko motiva pa nadgrajuje tudi barvna paleta.

Motivika balkanskega čilima (čilim) je bogata s simbolnimi pomeni, ki izvirajo iz različnih zgodovinskih obdobij, pogosto celo iz neolitika. Ti simboli so večplastni: izražajo plodnost, zaščito, kozmični

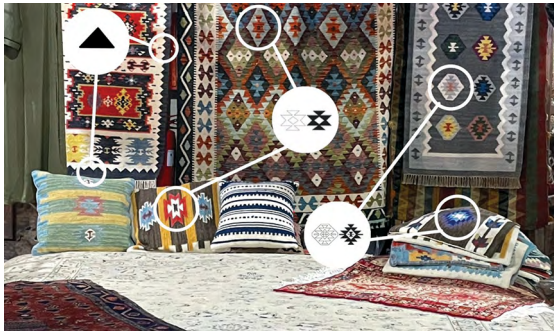
red, pa tudi srečo in blagor skupnosti [14–16]. Elementa, ki se pojavljata v grafičnih predlogah, sta dva.

Motiv trikotnika (sliki 1 in 2) se pojavlja bodisi posamezno, kjer predstavlja amulet, talisman oziroma čar, ali v nizu, kjer tvori vzorec v frizu, imenovan zobci, tekoča voda, trakovi oblakov ali kača. Trikotnik v čilimu nosi več pomenov: simbolizira vodo kot vir življenja, odpira "nebeška vrata", varuje sveti prostor, hkrati pa je tudi simbol plodnosti. Njegov izvor sega v prazgodovino in neolitik. Kompozicije s trikotniki na bosanskih čilimih, imenovane *dulumaš*, *kriškaš*, *sofraš ali makaze*, predstavljajo širjenje veselja, neskončnost prostora in simbol plodnosti [14–18].



Slika 1: Trikotni motiv je prisoten na različnih delih preproge. Prirejeno po viru Amna Design. [15]

Motiv zvezde (slika 2) je eden najpogostejše uporabljenih elementov, ki ga najdemo v različnih oblikah kot preprosto zvezdo, stopničasto kolo ali v obliki t. i. »ljubezenske bordure«, ki združuje zvezdo in "malo kolo". Simbol predstavlja srečo in blaginjo, plodnost, pa tudi božjo svetlobo in univerzalni kozmični red. Njegovo izročilo se navezuje na neolitsko obdobje [14–18].



Slika 2: Trikotni motiv in zvezdni motiv se pojavljata v različnih kombinacijah z dodatnimi dekorativnimi elementi. Prirejeno po viru Amna Design. [15]

Ti motivi so značilni za bosanske preproge in se pogosto prenašajo iz generacije v generacijo kot del družinske dediščine. Balkanska mitologija nas nagovarja z različnimi zgodbami in protagonisti, ki so zaznamovali verovanja naših prednikov. Vizualizacija ljudske umetnosti ima ključno vlogo pri ohranjanju in ozaveščanju o kulturi ter zgodovini naroda, hkrati pa krepi zavest o raznolikosti naše družbe. Na območju Balkana in tudi širše po Evropi se kot najznačilnejše barve posameznih kulturnih tradicij pojavljajo črna, bela in rdeča. V simbolnem pomenu je črna predstavljala zemljo oziroma Mater Zemljo ter s tem plodnost in stabilnost. Rdeča barva je bila povezana z življenjsko energijo in krvjo, hkrati pa simbolizira moč, nadaljevanje rodu in boj. Bela je v tradicionalnem razumevanju ponazarjala večnost in duha, nebo ter čistost [18, 19].

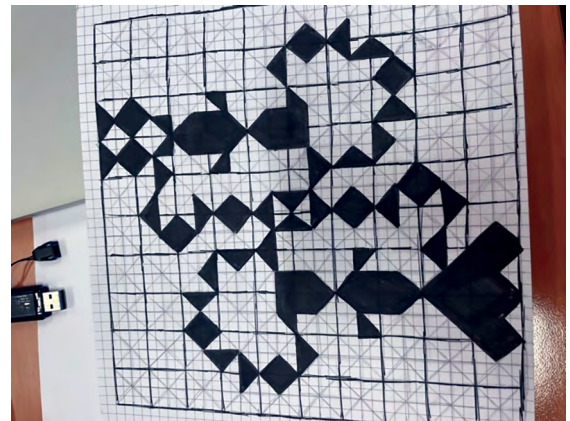
Te barve so imele pomembno vlogo že v kolutensko-tripilski civilizaciji pred približno osem tisoč leti, ki skupaj z vinčansko kulturo, oblikovano na Balkanu, veljata za enega najzgodnejših temeljev evropskega kulturnega razvoja. Civilizacija je bila geografsko umeščena na območje današnje Romunije in Ukrajine [19]. Takšna barvna simbolika se odraža tudi v materialni kulturni dediščini Balkana, saj prav kombinacija rdeče, črne in bele prevladuje v vezeninah, na pisanicah in številnih drugih predmetih, ustvarjenih v okviru ljudske in umetnostne obrti.

3 Eksperiment

3.1 Od ilustracije do mreže

Nejla Kadić je leta 2024 ustvarila serijo 22 likovnih podob oziroma ilustrativnih interpretacij, ki izhajajo iz balkanske folklorne dediščine in so bile izhodišče ter navdih za nadaljnje raziskovanje likovnega snovanja grafičnega vzorca [14, 18]. Njene ilustracije so bile v nadaljnjem procesu nadgrajene in transformirane v abstraktne vzorce, zasnovane na vizualnih izhodiščih tradicionalnih čilimov in njihovih značilnih ornamentnih motivih.

Ob likovnem snovanju smo se poglobili v svet ritualov, ples in etnografsko tradicijo Balkana ter se konceptualno navezovali na ljudska verovanja, zgodbe in pripovedno izročilo preteklosti, kar je pomembno prispevalo k oblikovanju vsebinskega in vizualnega konteksta raziskave. S študenti Naravoslovnotehniške fakultete Univerze v Ljubljani smo gradili vzorce tako na ravni materiala kot tudi na simbolni, pripovedni ravni. Ilustracije smo najprej naredili na papirju (slika 3) in jih nato prenesli v digitalno obliko v programih Adobe Illustrator in Affinity Design.



Slika 3: Skica ilustracije, sestavljena iz trikotnikov, ki jo je ustvarila Sara Selšek

Teja Medvešček je izbrana dela nato uvozila v program Adobe Illustrator, kjer smo z uporabo funkcije *Create Object Mosaic* bitne slike pretvorili v mrežo kvadratnih vektorskih polj. Preizkusili smo

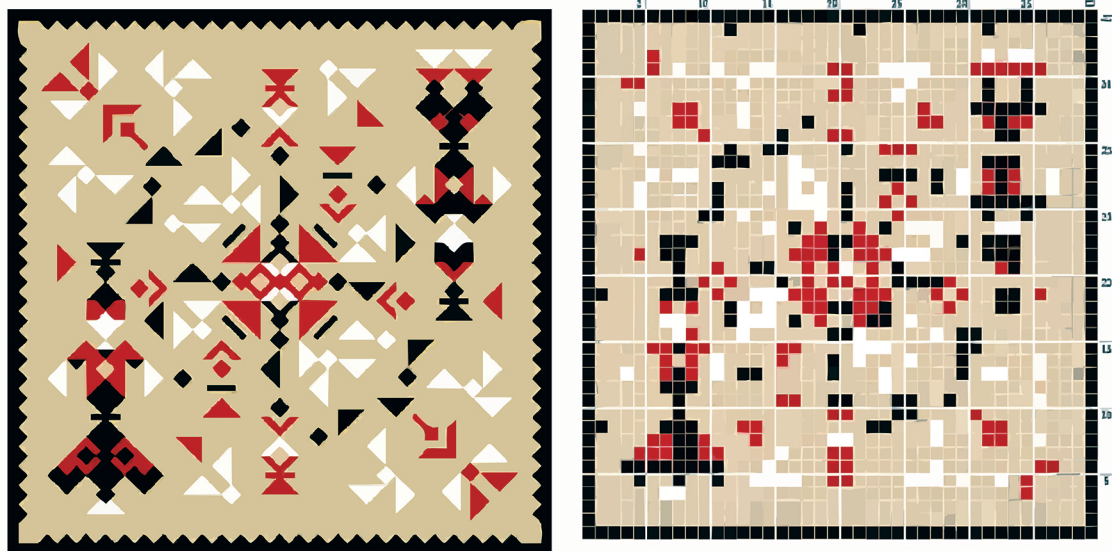
mreže v velikostih 30×30 , 40×40 in 50×50 polj ter ugotovili, da je za naš projekt najprimernejša mreža 40×40 .

V naslednjem koraku je sledila obdelava barv. Pri pretvorbi slik v mrežo se posamezna polja samodejno obarvajo glede na povprečno barvo slikovnih točk, iz katerih so sestavljena, zato je bil vsak kvadrat rahlo drugačnega odtenka. Da bi poenotili videz in hkrati ohranili izvirno zasnovo, smo vsem poljem določili eno izmed treh barv, ki so bile uporabljene že pri izdelavi izvirnih motivov. Pri tem smo si pomagali z orodjem *Magic Wand*, s katerim smo z nastavitvijo tolerance izbirali polja s podobnimi odtenki in jim nato dodelili ustrezno barvo. V tem postopku smo imeli določeno svobodo, saj je bilo treba najti ravnotežje med čim bolj verodostojnim poustvarjanjem motiva in omejenim barvnim naborom.

Pri oblikovanju mrež nismo težili k strogi simetriji, temveč smo ohranjali rahle nepravilnosti, ki pripomorejo k avtentičnosti in vizualni zanimivosti. Podoben princip je mogoče zaslediti tudi v nekaterih

tradicionalnih tehnikah tkanja (npr. pri perzijskih preprogah), kjer mojstri pogosto namenoma vpletajo manjšo nepopolnost kot izraz ročne izdelave.

Slika 4 predstavlja digitalno ilustracijo, ki je nastala na predlogi karte Zaljubljenca, pri kateri je Nejla Kadirić upodobila *Pižoja in Pende*. Abstrahirani figuri obdaja cvetno polje, ki naznanja prihod pomladi [14]. Sara Selšek je motiv zgradila iz trikotnikov in upodobila zanko, ki simbolizira njuno povezanost in zavezo. Pri ustvarjanju smo si zadali cilj, da bi bila grafična predloga za gledalca zanimiva z vseh strani. Pri večini rezultatov se srečujemo s centralno kompozicijo, kjer se iz središča nadaljujejo zapleteni vzorci. Krožne zasnove dopolnjujejo kompozicije z vertikalnimi preslikavami oz. zrcalnimi upodobitvami motiva. Bolj ko smo se oddaljevali od osnovnih gradnikov, bolj so vzorci dopuščali odprto interpretativnost. V teh abstraktnih realizacijah smo dosegli dovršene module, ki jih je bilo mogoče s ponavljanjem sopostavljati v kompleksnejše likovne pripovedi.



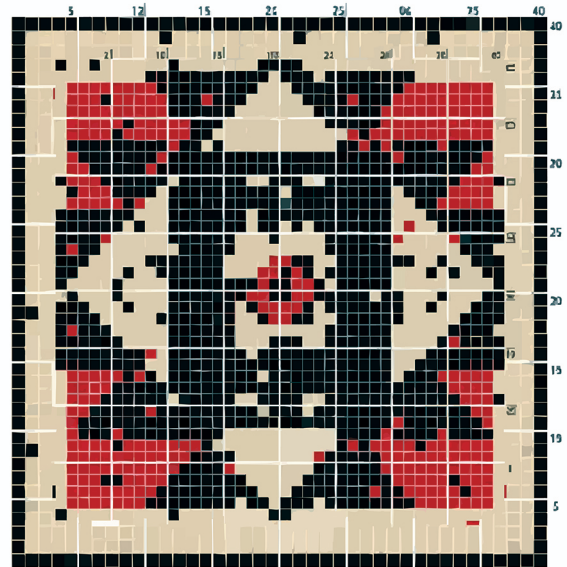
Slika 4: Ilustracija in konstrukcijska mreža na osnovi karte Zaljubljenca

Temelj vzorca je njegova možnost ponavljanja in postavljanja drugega ob drugega, z obračanjem in zrcaljenjem pa lahko dosegamo kompleksnejše in zanimivejše vzorce, kar sami likovni formi odvzema ponavljajočo se monotonost [20].

Ilustracijo je povsem abstraktno likovno interpretiral Marika Gönc (slika 5). Grafična zasnova nosi naslov Wabi-Sabi, poimenovan po starodavni japonski filozofiji, ki v nasprotju z zahodnimi estetskimi ideali poudarja sprejemanje nepopolnosti in

minljivosti. Dekonstrukcija popolnosti se v delu odraža skozi povezovanje posameznih linij z večjimi ploskvami ter v načrtni asimetriji kompozicije, kjer leva in desna stran nista povsem enaki, podobno kot tudi človeško telo ni popolnoma simetrično. Avtori-

ca je s tem želela v ospredje postaviti lepoto iskanja notranje resnice in sprejemanja nepopolnosti kot estetske vrednote. Osrednji motiv zasnove je zvezda z dodatnimi dekorativnimi elementi.



Slika 5: Ilustracija in konstrukcijska mreža na osnovi karte Puščavnika

3.2 Vezene društva Razkrite roke

Ročne tekstilne tehnike, kot je vezenje, so bile skozi zgodovino pomemben del vsakdanjih opravil in so hkrati nosilec kulturne dediščine.

Vezenje in izdelovanje vezenin sta v osnovi ročno vzorčenje osnovnega blaga z nitjo. Vezemo lahko na bombažno, laneno ali konoplino platno, lahko pa vezemo tudi na umetne materiale. Z iglo in vezilno nitjo lahko vezemo tudi na druge tkanine, polst, usnje ali umetne materiale, ki omogočajo perforacijo. Kot statusni simbol je bilo vezenje rezervirano za plemstvo in meščanstvo, še vedno pa je zelo prisotno v liturgičnih oblačilih, kjer so se v samostanih ustanovljale vezilne delavnice. Gre za dolgotrajen proces, ki ga v sodobnosti nadomeščajo stroji. Eno takšnih vezilnih tovarn smo imeli v preteklosti na Bledu; Vezene Bled so opremile prenekatero gospodinjstvo v Sloveniji. Na Slovenskem ločimo dve tehniki vezenja. Prva je vezenje po risani predlogi, ko si vezilja na podlago nariše vzorec in po njem z nitjo veže motiv.

Druga pa je vezenje po štetih nitih, v tem primeru so zelo poznani t. i. križci, kjer se motiv veže na redko tkano površino in motiv spominja na t. i. *Pixel Art* [21, 22].

Čeprav jih danes pogosto nadomeščajo strojni postopki, ostaja ročno vezenje izraz ustvarjalnosti, potrpežljivosti in osebnega odnosa do tekstilnega materiala. Namen našega projekta je bil opozoriti na pomen teh spretnosti kot del premične kulturne dediščine, ki se izgublja, ter s sodobnimi interpretacijami dopolniti nabor izdelkov, ki jih v okviru prostočasnih dejavnosti ustvarjajo članice društva Razkrite roke, ženske različnih generacij, večinoma upokojene. Konstrukcijska mreža nam je omogočala, da smo likovne predloge v nadaljevanju pripravili in prilagodili za vezenje (slika 6). Vezene so nastale na osnovi iz jute, saj je struktura naravnega materiala omogočala lažje preštevanje in vezenje vzorca (slika 7).



Slika 6: Priprava na vezenje po konstrukcijski mreži in začetek dela

Juta je cenovno dostopno rastlinsko vlakno, ki se v notranji opremlja predvsem za grobe tkanine, preproge, pregrinjala in podlage. Zaradi visoke nate-

zne trdnosti dobro prenaša mehanske obremenitve, vendar je manj prožna in bolj občutljiva na vlago in svetlobo, kar lahko vpliva na njeno obstojnost [23].



Slika 7: Končni izdelek vezenin izpod rok članic društva Razkritih rok

Vezilni material je bil mešanica akrilnih in volnenih vlaken v štirih različnih barvah: črni, rdeči, beli in bež. S tem smo se navezali na izročilo umetniškega

vozlanja preprog in izdelave čilimov. Veznine smo obrezali in dopolnili ter vključili na večno tekstilno podlago in jo oblikovali v vzglavnik (slika 8).



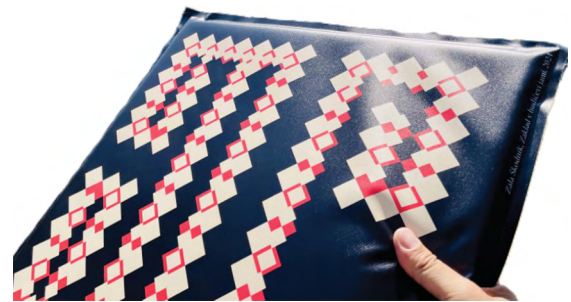
Slika 8: Okrasni blazini po ilustracijah Sare Selšek levo in Marike Gönc desno

Volna je v primerjavi z juto mehkejša, toplejša in bolj prožna, kar ustreza tapetniškim tkaninam, lahko se uporablja za oblazinjenje in dekorativne tekstilije. Poleg naravne volne so v interierju razširjena tudi sintetična vlakna (npr. akril), ki posnemajo volno, saj ponujajo dobro barvno obstojnost, preprosto vzdrževanje in dostopnejšo ceno. Okrasne blazine iz volne in volni podobnih vlaken so cenjene zaradi udobja, toplote in estetskega učinka. Volna zagotavlja prijetno otipnost in naravno zračnost, medtem ko sintetična vlakna omogočajo večjo obstojnost oblike in nižje stroške. Juta se redkeje uporablja za blazine, vendar lahko v kombinaciji z drugimi vlakni ustvari rustikalen vtis ali se uporablja kot polnilo. Sodobni trendi pri oblikovanju interierja temeljijo na kombiniranju različnih naravnih in sintetičnih vlaken, da se doseže uravnoteženost med trajnostjo, estetiko in funkcionalnostjo [23, 24].

3.3 Urbani sedalniki

Ilustracije smo natisnili v tehniki kapljičnega tiska na ceradni material. Za polnilo smo izbrali 2 cm debelo peno, ki smo jo vključili kot polnilo za urbane sedalne blazine. Pena je dvodimenzionalnim grafičnim odtisom na materialu cerade dodala volumen in posledično funkcionalnost. Umetni polimer nam je

omogočil šivanje s šiviljskim strojem, kompaktnost materiala pa možnost uporabe v zunanjem prostoru. Ob tiskanju ni prišlo do izgube podatkov, predloge so namreč ohranile svoj videz, prav tako ni bilo izgub pri izbranih barvah (slika 9).



Slika 9: Primer urbanega sedalnika z ilustracijo Zale Škodnik od blizu

4 Rezultati z razpravo

Z vsako javno predstavitevijo smo lahko ustvarjalno delo preverjali v novih kontekstih. Odnos v galerijskem prostoru je bil popolnoma drugačen kot v javnem prostoru. Dela so bila v eksterierju manjša in v komplementarnem odnosu z zeleno, kontrastna in jasno izpostavljena.

Projekt je bil prvič javno predstavljen marca v

Gornjesavskemu muzeju na Jesenicah. Razstava z naslovom *Prepleteni z vseh vetrov* je ob grafičnih zasnovah in interpretacijah likovnih predlog predstavila tudi vezenine društva *Razkrite roke* (slika 10) [25].



Slika 10: Predstavitev končnih izdelkov študentov Naravoslovnotehniške fakultete in društva *Razkritih rok*, 2025

Sestavljena kompozicija na razstavi *Zrak Bien 2025* (slika 11) je tvorila dialog med vsemi grafičnimi interpretacijami in različicami, ki so jih ustvarili avtorji iz različnih lokalnih okolij, in vsak je v celoto vnesel svojo avtorsko izjavo. Čeprav so industrijsko odtisnjene, grafične zasnove vključujejo tradicionalne značilnosti čilimov. Preproga na zraku, kjer se je nekdaj stepala in osvobajala prahu, je v razstavnem projektu postala performativni objekt, s katerim lahko posamezniki najdejo svoje udobno sedišče v urbanem prostoru [26, 27].



Slika 11: Predstavitev projekta na otvoritvenem dnevu *BIEN* na Jesenicah, 2025

Vzorci nas spremljajo v najrazličnejših življenjskih okoliščinah in se nam predstavljajo v različnih oblikah. V rezultatih projekta smo ustvarili kvadratne preproge, ki so bile med raziskovanjem razstavljene v kontekstu čilimov in s ključnimi elementi na novo sestavljeni dinamični vzorci, kjer se pri vseh vzorcih v likovnem kvadratu vzpostavlja center in z njim rotacija. Likovne predloge so v dialogu z digitalnimi ilustracijami Nejele Kadirić skupaj tvorile zaključeno celoto različnih izhodišč in formalnih premislekov o vzorcih in dediščini balkanskega tkanja, prepletanja in tekstilnega ornamenta. Na eni strani urbane blazine je bila upodobljena digitalna ilustracija Nejele Kadirić in na drugi strani interpretacija študenta.

V sklopu bienalskih dogodkov smo izvedli potujočo razstavo na vlaku, kjer so grafične interpretacije potovale od Jesenic do Nove Gorice (slika 12). S projektom smo opozorili na sedišča, predvsem pa na stojišča, ter potnikom ponudili priložnost za sedenje v drugačnem »formatu«.



Slika 12: Predstavitev projekta na vlaku Slovenskih železnic, 2025

Grafične zasnove v dialogu z vezeninami so priložnost, da z razstavnim projektom gradimo odnos med tradicionalnim in sodobnim, hkrati pa dokaz, da je tekstilno ustvarjanje priložnost za izražanje in preseganje družbenih razmejitev. Pripomorejo k občutku pripadnosti in omogočajo ohranjanje kulturnega izročila. Verjamemo, da uporaba simbolov in ilustracij v tovrstnih ustvarjalnih projektih

ponuja priložnost za dialog in vključevanje različnih skupnosti. V to skupnost smo povabili tudi članice društva Razkrite roke z Jesenic. Z njimi smo naše grafične vzorce prevedli nazaj v vezenino in se s tem navezali na tradicijo čilimov. Grafični vzorci, ki smo jih ustvarjali pri predmetu Likovne analize grafičnih izdelkov 2 (Univerza v Ljubljani, Naravoslovnotehniška fakulteta, Oddelek za tekstilstvo, grafiko in oblikovanje), so z nitjo Razkritih rok tako na ravni materialnosti kot tudi na ravni sporočilnosti vstopili v drugačen likovni prostor. Medgeneracijsko in medkulturno smo spletli posebno vez, ki se sedaj ohranja v dialogu med digitalnim odtisom in tekstilnim izdelkom.

Prepišnost našega prostora je skozi stoletja omogočila izmenjave različnih kultur, ljudstev in narodov, ki so prostor zaznamovali z bogatimi vzorci, oblikami in vsebinami, ki jih še danes srečujemo v sodobnih oblikah praznovanj. Ta kulturni preplet (slika 13) nas je oblikoval v narod, ki je zlasti v južnem in vzhodnem delu Slovenije prepoznaven po značilnih vezenih vzorcih, nekoč prisotnih na tradicionalnih oblačilih, danes pa se nekateri ohranjajo tudi na sodobnih vezeninah in oblikovanih tekstilih.



Slika 13: Umestitev urbanih sedalnikov v javni prostor prenovljene železniške postaje v Novi Gorici, 2025

Urbane sedalnike, predstavljene na treh razstavnih dogodkih, bodo v prihodnje uporabljali kustosi, pedagogi v Gornjesavskem muzeju na Jesenicah. S

tem smo v projekt vključili še eno starostno skupino, ki bo lahko mislila in uporabljala naš medgeneracijski in večmedijski projekt. S projektom smo mladim predstavili dejavnost, ki je vpisana v Register nesnovne kulturne dediščine, in sicer v obeh tehnikah. Prva je vezenje po narisku, druga pa vezenje po štetih nitih.

5 Sklep

Raziskovalno-umetniški projekt je bil zasnovan z jasno določenimi cilji, ki so usmerjali celoten proces od zasnove do izvedbe in javne predstavitve. V nadaljevanju preverjamo, v kolikšni meri so bili ti cilji doseženi ter kako se odražajo v ustvarjalnih, tehničnih in družbenih rezultatih projekta.

Prvi zastavljeni cilj, ustvarjanje likovnih interpretacij v obliki abstraktnega vzorca, lahko potrdimo. Vektorske risbe smo pretvorili v digitalne mreže (40 × 40), te pa so se v nadaljnjem procesu razvile v abstraktne vzorce, ki so pri vezenju dobili svojo končno podobo. Vzorci izhajajo iz kulturne dediščine čilimov, a jo hkrati prevajajo v sodoben vizualni jezik. Omejena barvna paleta (rdeča, črna, bela in svetli oker) je pripomogla k skladnosti in celovitosti zasnove.

Drugi zastavljeni cilj, rušenje stereotipov in zavedanje identitet, lahko le delno potrdimo. Projekt je s posodobljeno predstavitvijo balkanske folklorne simbolike spodbudil razmislek o identiteti in kulturni raznolikosti. Vendar neposrednih merljivih učinkov na rušenje stereotipov ni bilo mogoče zaslediti, saj gre predvsem za dolgoročen proces družbene recepcije.

Tretji zastavljeni cilj, medkulturno in medgeneracijsko povezovanje, lahko potrdimo. Sodelovanje s članicami društva Razkrite roke, ženskami različnih generacij, večinoma upokojenimi, in študenti Naravoslovnotehniške fakultete je omogočilo izmenjavo izkušenj, veščin in pripovedi. Projekt je vzpostavil most med akademskim okoljem, lokalnimi skupnostmi in različnimi generacijami ter tako okrepil povezovalno vlogo ustvarjanja.

Četrty zastavljeni cilj, fizično izvedbo in prenos likovne predloge iz digitalnega prostora v realni objekt, lahko potrdimo. Digitalne grafične predloge so bile prenesene v fizične objekte: urbane elemente in tridimenzionalne tekstilne objekte. S tem je bila dosežena jasna povezava med grafičnim oblikovanjem, umetniškim izražanjem in uporabnim predmetom.

Peti in zadnji zastavljeni cilj, javno predstavitev in implementacijo objektov v javnem prostoru, prav tako lahko potrdimo. Projekt je bil predstavljen na več lokacijah: Gornjesavski muzej na Jesenicah (*Prepleteni z vseh vetrov*), BIEN 2025 (performativni objekt Preproga na zraku), potujoča razstava na vlaku Slovenskih železnic in intervencija v Novi Gorici. Urbani sedalniki bodo ostali v trajni rabi v muzeju, kar potrjuje tudi implementacijo v javnem prostoru.

Viri

- Ivančič, L. (n.d.). *Ozone is healing – and so can we. Curatorial text. BIEN 2025*. Retrieved October 1, 2025, from <https://layer.si/bien/en/kr/curatorial-text/>
- GO! 2025. (n.d.). *BIEN Textile Art Biennial 2025*. Retrieved October 1, 2025, from <https://www.go2025.eu/en/projects/bien-textile-art-biennial-2025>
- Visit Ljubljana. Oloop. (n.d.). *Art, stories and connections*. Retrieved September 13, 2025, from <https://www.visitljubljana.com/en/poi/olooop/>
- Center Rog. (n.d.). *Oloop – well-being: textile communities as spaces of power*. Retrieved September 13, 2025, from <https://www.center-rog.si/en/programme/olooop-well-being-textile-communities-as-spaces-of-power/>
- Textile Curator. (n.d.). *Interview with Chiachio & Giannone*. Retrieved September 13, 2025, from <https://textilecurator.com/artist/chiachio-giannone/>
- Isabel Croxatto Galería. (n.d.). *Chiachio & Giannone*. Retrieved September 13, 2025, from <https://isabelcroxattogaleria.com/artists/28-chiachio-giannone/overview/>
- Wortmann Weltge, Sigrid. (1993). *Bauhaus textiles: women artists and the weaving workshop* (pp. 11–55). Thames & Hudson
- Museum of Latin American Art (MOLAA). (n.d.). *Exhibition Chiachio & Giannone: Celebrating diversity: March 17, 2019 – Aug. 4, 2019*. Retrieved September 13, 2025, from <https://molaa.org/chiachiogiannone>
- Textile cartographies. (n.d.). *Textile Cartographies: A participatory arts, craft and design network*. Retrieved September 13, 2025, from <https://textilecartographies.weebly.com/textile-cartographiesproject.html>
- Centre for Heritage, Arts & Textile (CHAT). (n.d.). *CHAT – Beyond the Museum*. Retrieved September 13, 2025, from <https://www.mill-6chat.org/about/chat/>
- Ocula. (n.d.). *CHAT - Centre for Heritage, Arts & Textile*. Retrieved September 13, 2025, from <https://www.ocula.com/institutions/chat-centre-for-heritage-arts-and-textile/exhibitions/interactive-experience-illuminate-loom/>
- Yarnbombing Los Angeles. (2025, August 29). In *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Yarnbombing_Los_Angeles&oldid=1308419910
- Loos, A. A. (1995). *Čarobni svet orientalskih preprog*. P. Amalietti
- Kadić, Neja. (2023). *Ilustracija balkanske folklorne: magistrsko delo*. Univerza v Ljubljani, Naravoslovnotehniška fakulteta
- Bin Misra, A. (n.d.). *Morića Han*. Retrieved October 20, 2025, from <https://www.amnabm.com/portfolio/morica-han/>
- Fena. (2018, August 4). *Kakve tajne skriva tradicionalni bosanski ćilim*. Radio Sarajevo. <https://radiosarajevo.ba/metromahala teme/kakve-tajne-skriva-tradicionalni-bosanski-cilim/308579>

17. Tučić, R. (2024, May 22). *Svaki bosanski ćilim je dio bh. identiteta i posebna priča*. Balkan Diskurs. <https://balkandiskurs.com/2024/05/22/svaki-bosanski-cilim-je-bh-identitet-i-posebna-prica/>
18. Kadirić, N., & Beja, B. (2025). Digital illustration based on the cultural heritage from the Balkans. In K. Pap (Ed.), *28th International Conference on Printing, Design and Graphic Communication Blaž Baromić 2025: Zbornik prispevkov* (pp. 108–123). Faculty of Graphic Arts, University of Zagreb
19. Petrič, I. (2022). *Zvezda, ki vodi v večnost*. Klub Veles, center vseživljenjskega učenja in povezovanja s predniki.
20. Muhovič, J. (2015). *Leksikon likovne teorije*. Celjska Mohorjeva družba.
21. Beja, B. (2025). Tekstil kot gradnik umetniške izjave. In *Degradirana okolja in umetnost: Degradirana okolja, tekstil in 3D tisk v umetnosti in izobraževanju: Učbenik* (pp. 47–60). Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani.
22. Jakšić, D. (2007). *Projektiranje in konstrukcija tekstilij in oblačil* (pp. 246–248). Naravoslovnotehniška fakulteta, Oddelek za tekstilstvo, Univerza v Ljubljani.
23. Guo, Y., Tataranni, P., & Sangiorgi, C. (2023). The use of fibres in asphalt mixtures: A state of the art review. *Construction and Building Materials*, 390, 131754. <https://doi.org/10.1016/j.conbuildmat.2023.131754>
24. Ammayappan, L. (2022). Physical and chemical properties of wool fibers. In *Wool fiber reinforced polymer composites* (pp. 49–71). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-824056-4.00011-X>
25. Peternel, Urška (2025, April 9). *Prepleteni iz vseh vetrov*. Gorenjski glas. <https://www.gorenjskiglas.si/lokalno/prepleteni-iz-vseh-vetrov-260836/>
26. Univerza v Ljubljani. (2025, April). *Kulturnica, april 2025*. <https://www.uni-lj.si/univerza/umetnost/kulturnica/april-2025>
27. Balkanska folklor. (n.d.). *Na prepihu balkanske folklore*. Retrieved September 13, 2025, from <https://balkanskafolklor.com>